

Nr 981

Av herr **Rubin**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 27, med förslag till ändringar i regeringsformen, m. m.*

I en demokrati måste det vara ett väsentligt intresse att så långt som möjligt låta väljarnas mening komma fram vid de allmänna valen till riksdagen. Lika viktigt är det att medborgarna kan engageras i den process som utväljer dem som skall ha väljarnas förtroende att representera dem i riksdagen. Med nuvarande valsystem ges medborgarna i realiteten endast möjlighet att välja mellan partier. De kandidater, som föres upp på partiernas röstsedlar, har i verkligheten ett mycket litet antal personer att tacka för sin upphöjelse. Inom alla partier är det en liten grupp som faller avgörandet i den interna nomineringen. De fall av provomröstningar som förekommer inom de lokala partiorganisationerna ändrar vanligen inte denna bild. Dels är det endast ett försvinnande fåtal medborgare, som är medlemmar av något parti, dels lämnar deltagande vid nomineringen mycket övrigt att önska. Det hör också till ovanligheterna att kandidaterna till en valbar plats bedriver någon valkampanj som når ut till något beaktansvärt antal medlemmar i partiet.

Väljarnas i författningen givna möjlighet att göra strykningar eller tillägg på partiernas valsedlar är, som författningsutredningen (SOU 1963: 17 s. 75) påpekar, praktiskt taget obefintlig. Det har troligen ej förekommit att någon kandidat på detta sätt blivit vald.

Till den nuvarande ordningens försvar kan anföras att det skänker stabilitet genom att partierna har en betydande kontroll över nomineringarna och genom att motsättningarna inom partierna icke föres ut till allmänheten. Häremot kan anföras att opinionsbildningen genom partikansliernas och partiledarnas starka ställning, särskilt accentuerad efter televisionens införande, skulle bli mycket stark även om personval infördes. Med nuvarande system kan detta inflytande bli så kraftigt, att medlemmarnas och väljarnas opinioner icke förmår påverka partiernas ställningstagande. Att motsättningarna inom partierna med det nuvarande systemet döljs för väljarna möjliggör för en ledande grupp att göra upp inbördes utan att väljarna har någon möjlighet att göra sin mening hörd.

Valsystemet med personvalsmoment inbyggt i ett proportionellt system förekommer bl. a. i Danmark, Finland och Västtyskland utan att detta medfört att partiväsendet där tagit någon skada.

I Danmark och Finland skall kandidaternas nominering stödjas av ett visst antal röstberättigade inom valkretsen. Kandidaterna behöver ej ansluta sig till något parti. I Danmark kan väljaren antingen rösta på en viss partibeteckning eller för en viss person, medan i Finland alla röster avges för personer. Ordningsföljden mellan de olika listorna avgörs på grundval av deras samlade röstetal, medan de deltagande kandidaterna placeras i princip på grundval av de för dem avgivna personrösterna.

I Västtyskland väljs hälften av förbundsdagens ledamöter (utanför Berlin) vid majoritetsval i enmansvalkretsar, medan den andra hälften väljs med proportionell metod på delstatsnivå. Nomineringen i enmansvalkretsarna kan ske antingen av partierna eller av ett bestämt antal väljare, medan nomineringen av delstatskandidaterna ligger helt i händerna på partierna. Vid valet har väljaren två röster, en för enmansvalkretsen och en för delstatsvalet.

I England, som har majoritetsval i enmansvalkretsar, har det visat sig att väljarna knappast alls tar någon hänsyn till vem av de olika partiernas kandidater som är bäst. Tyngst väger i sådana fall önskan att rösta på ett visst parti. Härav kan emellertid inte dragas slutsatsen att väljarna vore ointresserade av vem som representerar dem. Mycket talar för att väljarna gärna skulle vilja ha möjlighet till inflytande över vilken av partiets kandidater som skall bli vald.

Författningsutredningen lade i sitt betänkande fram ett utarbetat förslag till ett valsystem där medborgarna skulle få denna möjlighet.

Mandaten i en enkammarriksdag skulle enligt utredningens förslag bestämmas på grundval av två samtidigt förrättade val i dels de nuvarande valkretsarna, dels regionvalkretsar. Nominering föreslogs få göras endast av ett registrerat parti (med riksdagsrepresentation eller visst antal medlemmar). I regionvalen skulle möjlighet endast finnas att rösta på visst parti, varvid namnens ordningsföljd på listan blev avgörande för kandidaternas rangordning. Vid valkretsvalen föreslogs däremot ett visst personvalsmoment. Varje valkrets skulle vara indelad i lika många ortskretsar som det fanns mandat att besätta. Partierna skulle föreslå en viss kandidat för varje ortskrets för att på så sätt söka åstadkomma lokal kontakt mellan väljare och valda. Vid valet skulle väljarna kryssa för en viss kandidat. Mandatfördelningen inom partierna skulle ske på grundval av kandidaternas erhållna röster. Vid valet skulle användas en officiell valsedel, gemensam för alla partier.

Författningsutredningens förslag var relativt komplicerat. Motståndet mot det förklaras även av att de som nu har bestämmanderätten inom partierna ej önskar att väljarnas inflytande skulle stärkas på deras bekostnad. Förslaget har begravts utan en genomträngande debatt och utan att riksdagen har fått taga ställning till det. Det är beklagligt att en för vår demokrati så väsentlig fråga så länge har kunnat hållas utanför den allmänna debatten.

Om emellertid det nu framlagda förslaget till valsystem avslås blir det fortfarande möjlighet att genomföra ett system med personval.

Rena personval är givetvis också tänkbara. En röstsedel i en valkrets med fem mandat kunde då få följande utseende:

R ö s t s e d e l

vid val till riksdagens 2: a kammare 1968

Valdistrikt: .....

med rätt att välja 5 riksdagsmän

- Karlsson John, Fabrikör, Sandviken h
  - Johansson Ellen, Frisör, Gävle s
  - Edfelt Erik, Lantbrukare, Bergvik c
  - ② Olsson Per, Folkskoll., Sunnanå fp
  - ④ Wifors Karl, Kom.kamrer, Ockelbo k
  - Renfelt Rut, Sömmerska, Berga k
  - Viktorsson Enar, Köpman, Urvik fp
  - Lundell Sune, Komminister, Sandbro s
  - ⑧ Parnell Inez, Adjunkt, Gävle h
  - Filipsson Pelle, Fabr.arb., Jädraås c
  - ① Wilde John, Författare, Jonsbyn partilös
  - Efrainsson Enok, Predikant fp
  - ⑥ Roos Holme, Konstnär, Leviken partilös
  - Lewenhaupt Gustaf, Godsägare, Gustafsberg partilös
  - Svensson Adrian, Jordbr.arb., Svene k
- o. s. v.

Varje parti skall ha rätt att nominera lika många kandidater som det antal riksdagsmän valkretsen har rätt att välja. Röstningen skulle ske genom att numrera fem namn i den ordning väljaren vill ha kandidaterna invalda. Även en valmetod av denna art borde kunna övervägas.

Med stöd av det ovan sagda hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att, lämpligen på grundval av författningsutredningens förslag, förslag till ett nytt valsystem med personval avseende den nya enkammarriksdagen måtte snarast utarbetas och föreläggas riksdagen.

Stockholm den 27 februari 1968

Bertil Rubin (mbs)